

Branko Salaj

Byggnadsarbetarens årsinkomst

Byggnadsarbetarens årsförtjänst står i nära samband med hans timförtjänst. De variationer i årsarbetstiden som kan uppvisas av egentliga byggnadsarbetare (helårsarbetare) är härvidlag av underordnad betydelse. Åldern spelar däremot en viktig roll för tim- och årsförtjänstens höjd. Toppnivåer registreras i regel för 30- och 40-åringarna. Anställningsbyten, även de i hög grad en funktion av åldern, tenderar att höja den individuella arbetarens timförtjänst men medför samtidigt en sådan förlust av arbetstiden att årsförtjänsten sjunker. Helårsarbetarens årsinkomst, inklusive semester- och arbetslöshetsersättning, uppgick 1963 till ca 22.900 kr och torde för innevarande år kunna grovt uppskattas till ca 26.000 kr. Detta är ett axplock bland de resultat som sekreterare Branko Salaj i det följande redogör för i anslutning till Byggnadsförbundets 1963 års individuellöneundersökning (ILS), som snart kommer att publiceras.

■ De summariska uppgifterna om byggnadsarbetarnas löneförhållanden som regelbundet insamlats från företagen och som ligger till grund för bl. a. löneförhandlingar kan inte ge helt tillfredsställande bild av lönestrukturen. Förtjänsternas spridning och löns samband med sådana faktorer som sysselsättningsgrad, ålder, yrke, bostadsort och flyttningsbenägenhet tilldrar sig allt större uppmärksamhet i samhällsekonomisk och lönepolitisk debatt. Löneuppgifter av mer traditionell art som avser ett företags hela arbetsstyrka inom ett begränsat område (SAF:s statistik) eller i ett ackordslag (Byggnadsförbundets ackordsstatistik) bör därför kompletteras med en statistik som grundar sig på individer.

Inkomstbeskeden utnyttjas

På grund av byggnadsindustrins speciella produktionsförutsättningar och struktur (t. ex. hög företags- och arbetarrörlighet) möter insamling av dylik statistik avsevärda svårigheter. Man har emellertid funnit en framkomlig väg genom att utnyttja de inkomstbesked som företagare årligen måste iordningställa för skattemyndigheterna och riksförsäkringsverket. Den starka arbetarrörligheten har gjort det nödvändigt att samtliga arbetsgivare inom ett visst område medverkar samtidigt som urvalet av geografiska områden av praktiska skäl måste begränsas.

En första undersökning i full skala på grundval av ett dylikt material avsåg arbetarnas förtjänster år 1961 i åtta områden. Den redovisades bl. a. i en artikel i "Byggnadsindustrin", 2/1963. För år 1963 upprepades undersökningen i något utvidgad form. Till skillnad från 1961 års undersökning kompletterades materialet denna gång centralt även med uppgifter om semesterersättning och arbetslöshetsunderstöd för att på detta sätt i möjligaste mån kartlägga arbetarnas totala årsinkomster. Man har dessutom utnyttjat möjligheten att analysera löneutvecklingen för de identiska individer

som ingick både i 1961 och 1963 års material.

Undersökningen omfattar byggnadsarbetare som någon gång under året arbetat i något av följande nio områden: Stockholm, Malmö—Lund, Västerås—Köping, Sundsvall, Linköping, Östersund, Kalmar—Nybro, Skaraborgs län samt Norrbottens län.

Avgörande för urvalets sammansättning, som i allt väsentligt övertogs från 1961 års undersökning, var områdenas geografiska belägenhet och byggnadsproduktionens expansionsgrad i dessa.

38.000 arbetare i undersökningen

Inom de utvalda områdena insamlades uppgifterna från företag anslutna till Byggnadsförbundet, från fackliga produktionsbolag och ett kommunalt bostadsbolag.

Totalt ingår i undersökningen närmare 38.000 arbetare som kunnat fullständigt identifieras.

Det har varit angeläget att i urvalet avgränsa arbetare med någorlunda normal årssysselsättning — en av undersökningens viktigaste uppgifter är ju att mäta de egentliga byggnadsarbetarnas totala intäkter under året. Materialet måste därför rensas från sådana arbetare vilkas tid eller inkomster inte fullständigt kunde beläggas p. g. a. geografisk rörlighet, annan yrkestillhörighet eller liknande. Som två alternativa kriterier för dylika "helårsarbetare" har man använt en årsarbetstid på minst 43 veckor respektive minst 1.800 timmar. De utgör närmare 50 % av samtliga undersökta arbetare.

För att vinna i överskådlighet i materialets presentation har man beräknat resultaten på riksnivå med hjälp av ett viktsystem. För att testa utslaget av dylik sammanvägning har alla de resultat som kunnat kontrolleras med det faktiska urvalet i hela landet också underkastats en sådan jämförelse. *Tabell 1* visar att man i fråga om timförtjänster kommit utomordentligt nära SAF-statistikens värden,

Område	SAF ¹⁾	Skillnad ILS—SAF för arbetare med		
		minst 43 veckor	minst 1 800 timmar öre/tim	Samtliga ILS
Stockholm	1 272	— 3	—26	—23
Malmö—Lund	1 011	+14	— 2	—16
Västerås—Köping	1 016	+24	+ 1	+14
Sundsvall	923	—13	—25	—20
Linköping	968	— 3	— 8	—17
Östersund	902	—30	—39	—35
Kalmar ¹⁾	858	+18	+19	— 3
Skaraborgs län ²⁾	1 014	—17	—22	—29
Norrbottnens län ³⁾	1 001	+10	— 3	—22
Hela riket	1 030	+ 4*	—10*	—16*

¹⁾ ILS inkl. Nybro m. m.
²⁾ SAF-stat. endast Skövde
³⁾ SAF-stat. endast Kiruna + Luleå
*) Inkl. reseersättning samt övertids- o. skifttillägg i resp. dyrcrt.

Tabell 1. Timförtjänst på all tid för vuxna manliga byggnadsarbetare. SAF:s helårsstatistik 1963 samt skillnaden mellan ILS och SAF.

utom i de fall då skillnad föreligger mellan de två materialens geografiska täckning.

Alderssammansättningen

Likaså visar det sig att exempelvis urvalets ålderssammansättning nära motsvarar åldern bland yrkesverksamma fackförbundsanslutna egentliga byggnadsarbetare — tabell 2.

Yrkesverksamma byggnadsarbetare	Q ₁	Median	Q ₃	Relativ spridning *)
enligt Byggnadsfackens utredn.avdeln.	37,4	47,7	56,9	40,9
ILS*-arbetare med minst 43 veckor	36,5	47,3	55,5	40,2
ILS*-arbetare med minst 1 800 tim	36,3	46,9	55,1	40,1
ILS*-Samtliga	33,0	45,2	54,4	47,3

* $\frac{Q_3 - Q_1}{M} \cdot 100$

Tabell 2. Alderns spridningsmått. Vuxna manliga arbetare. Hela riket.

Förtjänstspridningen

I förhållande till 1961 synes timförtjänsternas relativa spridning (uttryckt som kvartilavståndet i procent av medianvärdet) ha minskat i alla områden utom Stockholm, Östersund och Skaraborgs län.

Tabell 3 visar att hälften av arbetarna har timförtjänster som i allmänhet ligger mellan 15 och 25 % av medianvärdet. Stockholm visar särskilt stark spridning medan det lägsta värdet uppvisas av murare i Västerås.

	Murare		Träarbetare		Komp. grovarbetare	
	1961	1963	1961	1963	1961	1963
Stockholm	22,1	25,5	25,2	26,4	19,4	24,9
Malmö—Lund	22,4	18,0	23,7	21,7	19,1	17,9
Västerås—Köping	17,3	11,2	18,6	16,0	20,4	17,8
Sundsvall	21,7	17,8	17,2	15,5	16,3	15,4
Linköping	22,6	17,6	28,3	24,9	26,1	22,9
Östersund	17,1	17,6	15,7	22,8	16,5	18,9
Kalmar	28,7	16,7	26,9	22,2	18,5	15,8
Skaraborgs län	17,1	21,3	21,2	20,7	20,6	22,1

Tabell 3. Timförtjänstens relativa spridning inom vissa yrkesgrupper 1961 och 1963. Områdesvis. Helårsarbetare (minst 43 veckor).

Det bör påpekas att det är 1963 års yrkesbeteckningar som använts, d. v. s. "specialarbetare" och "kompetenta grovarbetare". Dessa beteckningar har senare ändrats till "betongarbetare" resp. "övriga byggnadsarbetare".

Årsarbetstid

Årsarbetstiden visar förhållandevis måttliga avvikelser från det genomsnittsvärde på 1.916 timmar som erhållits genom uppräknade av ortsvisa resultat. Av timavlönade arbetare redovisar murare den lägsta och specialarbetare den högsta arbetstiden. Områdesvis kan utläsas en klar tendens till lägre tider för norrlandska och mellansvenska regioner — tabell 4.

Yrke och ort

Årsförtjänst, definierad som under året uppburen lön *exklusive* semesterersätt-

Tabell 4. Genomsnittligt antal årstimmar per yrkesgrupp och område. Helårsarbetare (minst 43 veckor).

Område	Murare	Träarbetare	Specialarbetare	Komp. grovarb.	Veckoavlönade	Samtliga *)
Stockholm	1809	1823	1901	1869	2181	1882
Malmö—Lund	1872	1892	1990	1966	2183	1962
Västerås—Köping	1791	1835	1902	1855	2204	1909
Sundsvall	1739	1840	1966	1890	2192	1915
Linköping	1862	1928	1950	1971	2085	1944
Östersund	1709	1887	1895	1842	2150	1868
Kalmar	1929	1876	1931	1924	2203	1943
Skaraborgs län	1859	1899	1895	1902	2207	1929
Norrbottnens län	1810	1885	1885	1919	2164	1907
Hela riket *)	1841	1872	1934	1917	2175	1916

*) Inklusive övriga grovarbetare

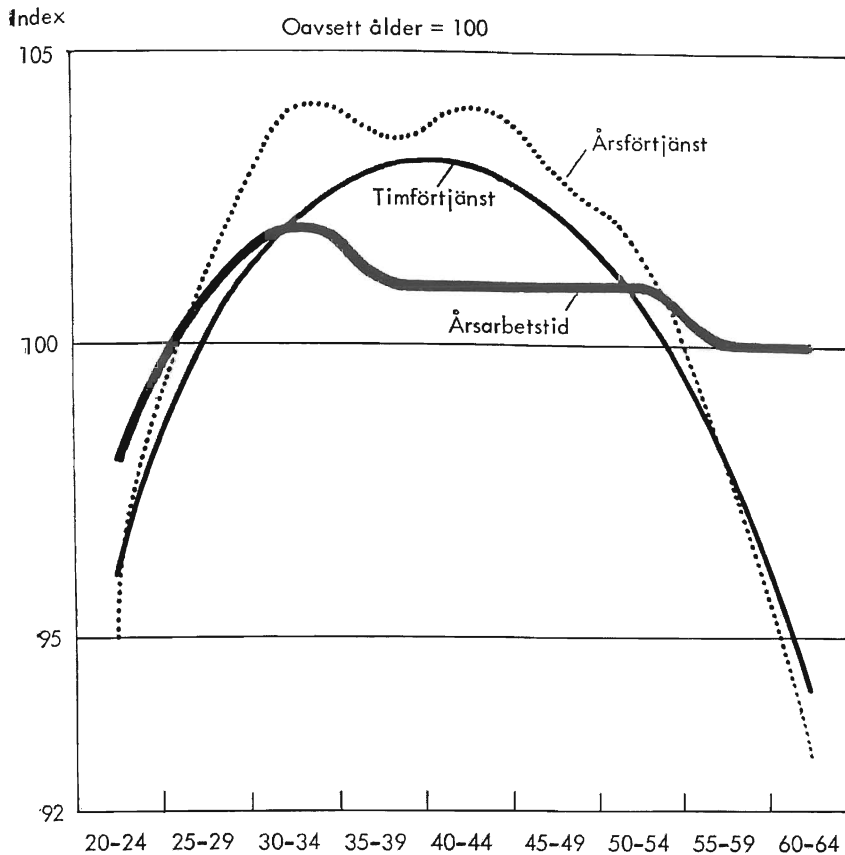

Diagram 1. Relativ utveckling av tim- och årsförtjänst samt årsarbetstid. Samtliga helårsarbetare (minst 43 veckor).

Område	Murare	Träarbetare	Specialarbetare	Komp. grovarb.	Veckoavlönade	Samtliga *)
Stockholm	25 260	26 167	24 655	20 956	22 660	23 808
Malmö—Lund	21 764	21 959	21 551	17 541	18 957	20 004
Västerås—Köping	22 141	20 955	20 540	17 397	19 602	19 767
Sundsvall	19 796	17 982	18 993	15 615	17 664	16 893
Linköping	21 334	19 841	19 300	17 006	17 106	18 724
Östersund	18 599	16 958	17 240	14 956	18 362	16 239
Kalmar	20 494	17 305	17 147	14 926	18 214	16 982
Skaraborgs län	18 910	18 052	17 497	16 091	17 552	17 263
Norrbottnens län	22 504	20 093	19 322	17 551	19 703	19 243
Hel'ta riket	21 986	21 247	20 688	17 625	19 314	19 796

*) Inklusivt övriga grovarbetare

Tabell 5. Genomsnittlig årsförtjänst per yrkesgrupp och område. Helårsarbetare (minst 43 veckor).

Tabell 6. Helårsarbetarnas (minst 43 veckor) fördelning på antalet anställningar.

Antal anställningar	Murare	Träarb.	Spec.arb.	Komp.grov.	Veckoavl.	Samtliga *)
1	78	83	87	85	95	85
2	15	14	11	13	5	12
3 o. fl.	7	4	2	2	1	3
	100	101	100	100	101	100
	Relativ fördelning inom antalet anställningar					
1	8	28	22	32	10	100
2	12	32	18	33	5	100
3	22	33	16	25	4	100

*) Inklusivt övriga grovarbetare

ning, har registrerats till ca kr 19.800 för samtliga helårsarbetare i hela riket. Kompetenta grovarbetare ligger i enlighet härmed mer än 2.000 kronor under genomsnittet, dryga 3.000 kronor efter specialarbetare, 3.600 kronor efter träarbetare och närmare 4.400 kronor efter murare. Veckoavlönade ligger i genomsnitt ca 500 kronor under genomsnittet. Bilden är dock på intet sätt enhetlig. I Sundsvall och Linköping är specialarbetarnas årsförtjänst exempelvis högre än träarbetarnas och i alla norrländska områden samt Kalmar och Skaraborgs län ligger veckoavlönade över områdets genomsnittliga förtjänst — tabell 5.

Materialet kan nu delvis sammanfattas grafiskt i diagram 1 i vilket åskådliggjorts den relativa tim- och årsförtjänstens samt årsarbetstidens utveckling av samtliga helårsarbetare i olika åldersklasser. Arbetstidens förändringar med avseende på åldern är tämligen måttliga medan timförtjänsten visar starkare variation och påtagligt påverkar årsförtjänsten. Toppförtjänsterna uppnås av 30- och 40-åringar.

Alder

Man kan konstatera att timförtjänsten inte varierar lika mycket mellan olika åldrar. De största avvikelserna finner man vid de högsta åldrarna där timförtjänsten och därvid även årsförtjänsten, kraftigt minskar. Toppförtjänsten uppnås även här av arbetare i 30- och 40-årsåldrarna.

Förligheten störst bland murare och träarbetare

Vid olika tillfällen har man diskuterat sambandet mellan förligheten och förtjänsten. Det är uppenbart att en undersökning av här beskrivet slag inte kan belysa frågan på ett helt tillfredsställan-

Diagram 2. Sambandet mellan antalet anställningar och årsförtjänsten. Procentuell förändring från en anställning.

de sätt — det är tveksamt om man t. ex. lyckas fånga alla arbetsbyten inom de undersökta begränsade geografiska områdena. Man har vidare en mycket otillfredsställande belysning av dem som under året inträtt på eller lämnat byggarbetsmarknaden och man kan tyvärr inte kartlägga en stor del av tiden hos sådana arbetare som flyttat till annat geografiskt område, men kvarstannat i yrket. En fullständig analys av den typen skulle kräva omfattande intensivstudier av förhållandevis stort antal individer. Från det föreliggande materialet kan emellertid ändå dras vissa slutsatser.

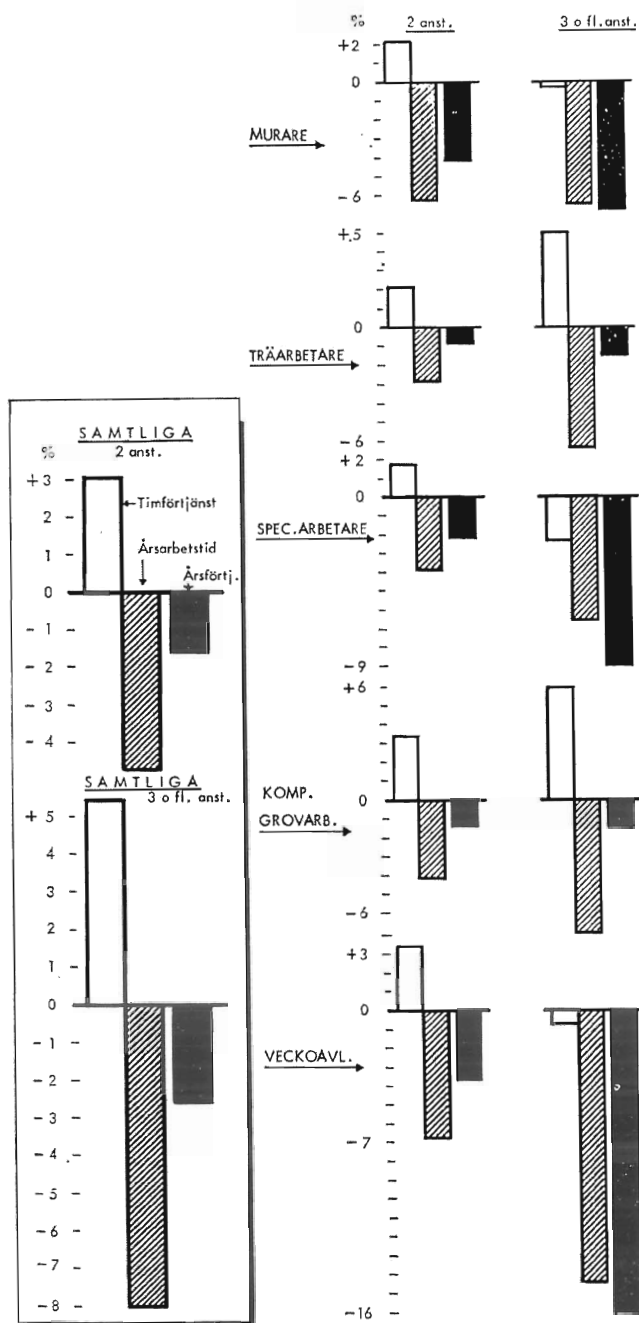
Rörligheten, som vi i det följande beskriver som antalet anställningar vid byggföretag inom de undersökta områdena, är störst bland murare och träarbetare och lägst, naturligt nog, bland de veckoavlönade — *tabell 6*.

Skillnaderna i bytesfrekvensen mellan olika områden är ännu större — Stockholm har relativt sett dubbelt så många arbetare med tre eller flera anställningar och drygt 1,5 gång fler sådana med två anställningar än resten av riket.

De som byter anställning är förhållandevis unga — arbetare med en anställning har en genomsnittsålder på drygt 46 år (jfr med medianåldern på över 47 år!), medan de med två anställningar är 2,5 år yngre och de med tre eller fler anställningar nästan 6,5 år yngre.

Arbetsbyte kostsamt för den anställde

Hur återspeglas dessa arbetsbyten i fråga om förtjänster och arbetstid? Mycket grovt kan man säga att timförtjänsten stiger med 2,5 à 3,5 % per byte, men att man samtidigt förlorar ungefär 90 arbetstimmar. Årsförtjänsten går därför ned med 200 à 300 kr eller ca 1,5 %/anst.byte. Särskilt påtaglig är denna utveckling för murare, som i genomsnitt

Yrkesgrupp	Antalet anställningar		
	1.	2.	3 och fler
Murare	22 212	21 275	20 696
Träarbetare	21 251	21 056	20 928
Specialarbetare	20 714	20 258	18 854
Komp. grovarbetare	17 671	17 423	17 423
Veckoavlönade	19 346	18 630	16 234
Samtliga *)	19 859	19 544	19 340

*) Inklusivt övriga grovarbetare

Tabell 7. Årsförtjänst efter antalet anställningar. Yrkesgruppsvis hela riket. Vuxna manliga helårsarbetare (minst 43 veckor).

Tabell 8. Årslön inkl. semesterersättning inom yrkesgrupper i hela riket och i Stockholm. (Helårsarbetare minst 1 800 timmar *)

	Murare	Träarbetare	Specialarbetare	Komp. grovarb.**)	Veckoavlönade	Samtliga
Hela riket	25 231	23 948	23 504	20 492	21 094	22 898
Därv Stockholm	29 469	30 472	28 018	25 106	25 844	27 773

*) Endast sådana som identifierats i semesterkortmaterialet.
**) Inklusive övriga grovarbetare.

	Relativ andel understödda bland helårsarbetare						Genomsnittsbelopp per understödd					
	20—29	30—39	40—49	50—59	60—69	Samtliga	20—29	30—39	40—49	50—59	60—69	Samtliga
Murare	34,1	20,2	18,9	25,2	31,1	22,5	230	230	227	231	290	235
Träarbetare	15,3	18,1	16,4	10,7	8,8	15,8	184	184	191	248	246	206
Specialarbetare	6,3	16,5	15,7	19,2	18,2	16,1	254	242	197	221	373	233
Komp. grovarbetare	12,0	18,0	17,6	16,9	15,0	16,6	351	262	255	264	308	278
Veckoavlönade	6,1	6,4	5,1	4,7		7,3	262	264	188	220		252
Samtliga *)	13,9	15,5	15,6	15,1	13,3	14,9	239	223	219	242	299	243

*) Inklusive övriga grovarbetare.

Tabell 9. Arbetslöshetsunderstöd för helårsarbetare (1 800 timmar). Yrkesgrupps- och åldersklassvis. Hela riket.

	Timmar					
	1300— 1399	1400— 1499	1500— 1599	1600— 1699	1700— 1799	1800— 1899
Murare	220	299	205	182	143	52
Träarbetare	59	128	122	115	86	33
Specialarbetare	217	177	142	157	153	39
Komp. grovarbetare	276	260	315	193	146	45
Veckoavlönade	139	68	64	164	90	14
Samtliga *)	184	203	198	157	122	38

*) Inklusive övriga grovarbetare.

Tabell 10. Genomsnittligt arbetslöshetsunderstöd per arbetare inom vissa arbetstidsklasser. Hela riket.

beräknas tappa närmare 800 kr per anställningsbyte.

Årsförtjänst inklusive semesterersättning

Lägger man till årsförtjänsten den under året utbetalda semesterersättningen erhålls vad vi i undersökningen kallat *årslön*. I tabell 8 har den uppräknade årslönen sammanfattats för yrkesgrupperna i hela riket och i Stockholm. Det är att märka att underlaget för denna tabell skiljer sig från det som tabell 5 framräknats på — här ingår endast sådana helårsarbetare som kunnat identifieras i semesterkortmaterialet — och resultaten är inte helt jämförbara.

Arbetslöshetsersättning

Som ett sista steg i utredningen har ILS-materialet samkörts med arbetslöshetskassans material för ifrågavarande områden. En genomgång av helårsarbetare med minst 1 800 timmar visar att endast ca 15 % av dessa erhållit arbetslöshetsunderstöd till en summa av ca

245 kr per understödd person — tabell 9. Murare har den största andelen understödda — ca 1/4 — och veckoavlönade den lägsta — drygt 7 %. Det genomsnittliga understödsbeloppet är högst bland kompetenta grovarbetare där det uppgår till ca 280 kr. En fördelning på åldersklasser ger det något överraskande beskedet att den högsta understödsprocenten bland helårsarbetare skulle vara att finna bland de s. k. optimala ålderrarna (30—50 år). Det är endast murare som avviker i detta avseende med de kraftigaste topparna bland 20- och 60-åringarna.

Det är emellertid av betydelse att i detta sammanhang inte begränsa analysen enbart till helårsarbetare. Fördelar man hela materialet i klasser om 100 arbetade timmar och beräknar för varje klass genomsnittligt understödsbelopp för *alla* inom klassen redovisade arbetare erhålles dock förvånansvärt jämna siffror. I genomsnitt rör det sig i runt tal om något under 200 kr som i tabell 10 jämförts med 38 kr inom den helårsarbetande gruppen. Det sistnämnda belopp

utgör 1,7 promille av helårsarbetarens *årsinkomst*, definierad som årslön + arbetslöshetsunderstöd.

Två varningar är på sin plats i anslutning till tabell 10. Sannolikheten att undersökningen inte kartlagt en väsentlig del av individernas årsarbetstid är större ju lägre timklass vi tar. Det är också anledningen till att klasserna under 1 300 timmar inte redovisas. I dem redovisade genomsnittligt understödsbelopp avviker dock inte väsentligt från tabellens värden. Risken för större avvikelser på grund av slumpmässig variation är också mycket påtaglig i tabell 10.

Indirekt lön

Kontantlönen representerar inte hela förmånssidan. Till den kommer också en försäkringsdel med t. ex. pensions- och grupplivförsäkringar, vars enskildheter inte behandlas i detta sammanhang. Nämnas bör dock att årskostnaderna för företagets indirekta personalsättning under 1963 uppgick till ca 1.500 kr per helårsanställd arbetare. ■